

volný čas (1974). Existují další statí a články (Jednotná škola — vydává Výzkumný ústav pedagogický, časopis Sociológia vydává SÚ SAV) především na téma „komunistická výchova mládeže“, o nichž se zde nebudeme jednotlivě zmiňovat, avšak je možno shrnout, že celkově dotvářejí program publikací, které se otázkou mládeže na Slovensku zabývají.

2. Výzkumná činnost

Zde uvádím některé výzkumné úlohy, řešené slovenskými sociology v poslední době:

1. Mesto a úloha mládeže v sociálnej strukture socialistickej spoločnosti — Sociologický Ústav SAV, Bratislava (1971—1975).

2. Tendence kultúrneho vývinu mládeže na Slovensku — Výskumný ústav kultúry a verejnej mienky, Bratislava (1973—1974).

3. Priprava mládeže na povolanie a začleňovanie mládeže do pracovného procesu — Československý výskumný ústav práce, Bratislava (1971—1975).

4. Postoje slovenskej mládeže ku zdraviu, Ústav zdravotnej výchovy, Bratislava 1973—1974.

3. Konference

Významnou činností slovenské sociologie je organizování konferencí s danou tematickou náplní. Problém mládeže byl diskutován na třech konferencích. Prvá celostátní konference, uspořádaná Slovenskou sociologickou společností SAV ve spolupráci s SÚV SSM a vědeckovýzkumnými pracovišti v květnu 1972 ve Smolenicích, byla věnována sociologickým aspektům komunistické výchovy mládeže. Materiál z této konference byl publikován ve sborníku „*Sociologické aspekty komunistické výchovy mládeže z hlediska SSM*“. Na tuto akci úspěšně navázala konference konaná v únoru 1973 u příležitosti 25. výročí Února 1948 na téma „*Sociologické aspekty komunistické výchovy učňovské a pracující mládeže*“. Jednání se uskutečnilo opět pod záštitou Slovenské sociologické společnosti SAV a dalších vědeckých institucí spolu se SÚV SZM. Účastníci konference pozitivně zhodnotili dosavadní úroveň výzkumné práce v dané problematice a její uplatnění ve společenské praxi. Vzhledem k tomu, že se tato vědeckopraktická forma výměny poznatků a zkušeností ukázala být mimořádně prospěšná, konal se v říjnu 1973 v H. Smokovci seminář k problematice *Aktuálních otázek socialisticke výchovy mládeže z hlediska práce SSM na středních školách*. Setkání se zúčastnili zástupci mládežnických organizací a řada pracovníků dalších vědeckých pracovišť. Příspěvky autorů řešily převážně dva životní problémy mládeže na středních školách — osvojení si světového názoru a odpovídající volbu povolání. Materiály z obou výše uvedených konferencí byly opět publikovány ve sbornících, které přehledně poskytují informace o jednotlivých příspěvcích. Závěry z uvedených konferencí vyzněly ve prospěch dalšího rozvoje

výzkumné činnosti v oblasti mládežnické problematiky a zavádění nových forem spolupráce SSM a vědeckovýzkumných pracovišť tak, aby docházelo k úspěšné aplikaci teoretických poznatků v sociální praxi. V návaznosti těchto konferencí se připravuje v tomto roce další na téma *Mladá generace dělnické třídy a koncepce sociálního plánování podniku* (prosinec 1974), která je sledována předsednictvem SAV jako konkrétní přínos ČSAV k rozpracování závěru plenárního zasedání ÚV KSČ a ÚV KSS k otázkám mládeže z července 1973.

Závěrem lze zhodnotit úsilí slovenských sociologů mládeže jako velice pozitivní a úspěšné. Bylo by však jednostranné — a to zdůrazňují samotní slovenští sociologové — hodnotit tyto výsledky jako vnitřně izolovaný slovenský přínos. Právě tyto výsledky konkrétně představují přednosti integrace a koordinace úsilí českých a slovenských marxisticko-leninských sociologů i v oblasti sociologie mládeže. Jsou jedním z mnohých příkladů úspěchů při upevňování jednoty českého a slovenského národa v konkrétní tvořivé vědecké a vědecko-organizační práci. Zaměření vědeckovýzkumné práce i její těsné spojení s řešením praktických problémů v otázce komunistické výchovy mládeže dokazuje, že sociologický výzkum mládeže v ČSR a SSR plně vychází ze závěrů XIV. sjezdu KSČ o všestranné výchově mladé generace.

Zdena Čermáková — Ladislav Macháček

O některých výzkumech vysokoškolské mládeže v SSSR

XXIV. sjezd KSSS, kde byl rozpracován grandiózní program dalšího rozvoje socialistické společnosti v SSSR na nejbližší období, věnoval velkou pozornost aktuálním otázkám přípravy vysokoškolských odborníků. V materiálech ÚV KSSS, přednesených na XXIV. sjezdu KSSS, bylo několikrát podtrženo, že úkolem výchovně-vzdělávacího systému je zabezpečení přípravy velkého počtu odborníků včetně mnohých nejnovějších druhů profesí. Toto vše staví i před vysokoškolské učitele i před výzkumné pracovníky, kteří se zabývají efektivností přípravy odborníků, nové, odpovědné úkoly. Tyto úkoly jsou tím naléhavější, čím víc současný vědeckotechnický pokrok zvyšuje požadavky na kvantitu i kvalitu budoucích vysokoškolsky vzdělaných odborníků.

K tomuto problému se vyjádřil také v říjnu 1971 na všesvazovém setkání studentů v Moskvě zcela jasně L. I. Brežněv, když řekl: „Sovětský odborník — to je člověk, který dobře ovládá zásady marxismu-leninismu, jasně vidí politické cíle strany a vlády, má širokou vědeckou i praktickou přípravu a ovládá v maximální míře svoji specializaci. Sovětský odborník — to je dnes dovedný organizátor, který je schopen v praxi uplatnit principy vědecké organizace práce. Sovětský odborník umí pracovat s lidmi, dovede ocenit kolektivní zkušenost, brát v úvahu mínění spolu-

pracovníků, kriticky oceňovat to, čeho bylo dosaženo. A konečně, současný odborník — to je člověk vysoké kultury, široké erudice, prostě to je opravdový člen inteligence nové, socialistické společnosti.¹

Odpovědní činitelé stranických a vládních orgánů SSSR jsou toho názoru, že další zlepšení přípravy odborníků — budoucích vedoucích kádru a učitelů — není možné bez podstatného prohloubení konkrétních sociálních výzkumů života studentské mládeže. Výsledky metodicky dobře organizovaných výzkumů mohou pak sehrát důležitou roli při zdokonalování ideologické práce na vysokých školách.

Praktické řešení těchto úkolů se odráží v tom, že od roku 1969 je svoláván na Kaunaském polytechnickém institutu celosvazový seminář, který je věnován otázkám a výsledkům výzkumů týkajících se zvyšování efektivity při přípravě vysokoškolských kádru. Účastníci těchto seminářů předkládají ostatním kolegům výsledky své práce, vyměňují si navzájem zkušenosti o stavu a perspektivách mnohostranného života studentské mládeže v SSSR. Velký důraz je kladen i na teoretické a metodické problémy těchto výzkumů. Teze všech přednesených referátů jsou vydávány po skončení semináře knižně.

První seminář se konal v lednu 1969 v Kaunasu. Na tomto semináři předneslo své referáty celkem 106 představitelů vysokých škol a vědeckovýzkumných institutů z celého Sovětského svazu.

Tento první seminář byl zaměřen na problémy týkající se *efektivnosti přípravy vysokoškolských odborníků*. Seminář pracoval v šesti sekcích, takže byl podrobněji zaměřen na tyto problémy:

- *rýběr studijního směru, důvody tohoto výběru, sociální struktura studentstva* — základní tendence ve změnách sociální struktury studentstva, motivace při výběru studia a představy studentů o jejich dalším uplatnění, otázky volby povolání lékaře, plány absolventů středních škol při volbě povolání a studia;
- *proces formování komunistického uvědomění studentů* — teoretické otázky vzniku osobnosti studenta, typologie jako metoda zkoumání osobnosti, struktura komunistického přesvědčení studentů, otázky sociální orientace studentů, faktory, které působí na formování světového názoru studentů, sociální nutnost estetické výchovy studentstva, nevyužití možnosti v procese formování osobnosti studenta;

- *role společenských věd při formování světového názoru studentů* — výuka marxismu-leninismu a rozvoj společensko-politické aktivity studentů, problematika zvýšení efektivity při výuce společenských věd;

- *problémy akademické aktivity studentů* — vysokoškolské studium jako jeden z kanálů vertikální sociální mobility, studijní proces a vývoj životních ideálů studentů, příčiny propadání v prvním ročníku vysoké školy, faktory ovlivňující zdraví studentů, prospěch studentů a sport;

- *časový fond učitelů a studentů na vysokých školách* — metodologické zásady při studiu časového fondu studentů, volný čas studentů, prospěch a časový fond sportovců-studentů, časový fond vysokoškolského učitele, časový fond vysokoškolského učitele v době vypracovávání kandidátské práce;

- *problémy pracovního a společensko-politického uplatnění vysokoškoláků v praxi* — profil mladých absolventů, vzájemný vztah mezi vzdělávacím systémem a využíváním absolventů v praxi, příčiny nespokojenosti vysokoškolské zemědělské mládeže s jejím zařazením v praxi, změny v životě absolventů-inženýrů po deseti letech praxe.²

Druhý seminář, konaný v červnu 1970 též v Kaunasu, byl orientován k ústřednímu problému *Osobnost studenta*; svými pracemi se zúčastnilo 81 výzkumných pracovníků a představitelů vysokých škol a Akademie věd.

Na tomto semináři byla věnována pozornost málo zkoumané a složité problematice, týkající se motivace při různých životních činnostech studentstva. Tento seminář pracoval ve čtyřech sekcích, kde byly řešeny tyto problémy:

- *metodické a metodologické otázky*, kde byl probírán význam výzkumů motivace studentů, kategorie a zásady této problematiky a některé možnosti vědecké analýzy procesu motivace v životě studentů;

- *důvody volby těch povolání, pro které je nutné vysokoškolské vzdělání* — zde byla probírána řada aktuálních otázek týkajících se volby povolání, pozornost byla věnována také možnostem odstranění náhodnosti při volbě povolání a některým aspektům motivace při výběru vysokoškolského studia při zaměstnání;

- *motivace studijní a společensko-politické činnosti studenta* — role motivace při vývoji zájmů studentů, zájem o společensko-politickou práci při studiu, proces podmíněnosti při studijní a společensko-politické práci studentů, časový fond studentů ve vztahu k společensko-politické práci a studiu;

- *rozběr některých problémů majících vliv na vztah studenta k budoucímu povolání* — některé znaky formování inteligence v dnešních podmínkách, spokojenost absolventů s uplatněním v praxi, motiv a jeho místo při sociální orientaci osobnosti studenta, vliv

¹ *Student v učebním procese* (Sborník materiálů mežrespublikánského teoretického semináře, 13.—17. 7. 1971 v Kaunase). Ministerstvo vyššího i středního speciálního obrazování Litovské SSR, Kaunasský politicko-vědecký institut, Laboratorija sociologických issledovanij, Kaunas 1972, s. 1.

² Podrobněji viz *Effektivnost podgotovki specialistov* (Sborník materiálů meždurespublikánského teoretického semináře, 28.—31. 1. 1969 v Kaunase). Ministerstvo vyššího i středního speciálního obrazování, Kaunasský politicko-vědecký institut, Laboratorija sociologických issledovanij, Kaunas 1969.

vzdělání na aktivitu ve společensko-politické práci inteligence.³

Třetí seminář se konal v červnu 1971 a byl, jako všechny předchozí semináře, opět organizován Laboratorii sociologických výzkumů katedry vědeckého komunismu na Kaunasském polytechnickém institutu pod záštitou ministerstva vysokého a středního odborného školství Litevské SSR.

Nosným tématem tohoto semináře byl problém *Student a studijní proces*. Na semináři byly předneseny 103 vědecké zprávy. Při stanovení tohoto tématu vycházeli organizátoři semináře ze skutečnosti, že vysokoškolský studijní proces hraje závažnou úlohu při výchově mladých lidí ke komunistickému uvědomění a v dalším vývoji morálních norem v chování osobnosti. Zatímco už se delší dobu studuje výchovný proces a jeho výsledky v základních a středních školách v SSSR, je studium tohoto procesu a jeho vlivu na osobnost studenta-vysokoškola zatím jen v počátcích. Tento seminář měl dát také podnět k dalšímu studiu a ukázat cesty, kterými se výzkum těchto problémů již uskutečňuje.

Seminář pracoval tentokrát v sedmi sekcích, které se soustředily zejména na tyto otázky:

— *otázky metodologie a technik výzkumů* — výuka jako řízení složitého stochastického systému, sociologické problémy vzájemného působení vědy a procesu vzdělání, studijní skupina jako základní prvek ve výchovném systému vysoké školy, formální a neformální vedoucí studijní skupiny, otázky modelu budoucího vysokoškolského odborníka, příprava dotazníků z výzkumu pro zpracování na samostatném počítači;

— *adaptace studentů na život na vysoké škole* — problémy tvoření a života studijních skupin, sociálně psychologické aspekty adaptace studenta na rytmus vysoké školy, vztahy mezi studentskými kolektivy, vztah studentů k autokontrolě samostatné práce;

— *proces formování sociálně významných vlastností v procesu výuky* — efektivnost vyučovacího procesu, role učitele ve výchovně pedagogickém procesu, otázky související s psychologii hodnocení znalostí na vysoké škole, samostatné studium jako prostředek při formování osobnosti vysoce kvalifikovaného a všestranně způsobilého odborníka, formování společenské aktivity studentů;

— *vliv výuky společenských věd na vývoj komunistického uvědomění studentů* — otázky komunistické výchovy studentů při výuce společenských věd, výzkum několika problémů souvisejících s formováním komunistického světového názoru studentské mládeže,

některé aspekty utváření světového názoru studentů při výchově vědeckého komunismu, vliv procesu výuky na upevnění morálních zásad, úloha profesionální etiky při utváření osobnosti mladého odborníka;

— *vliv odborných předmětů při formování osobnosti budoucího vysokoškolsky vzdělaného odborníka* — kritika a sebekritika studentů při hodnocení kursu farmakologie, úloha cizího jazyka při utváření osobnosti studenta, používání teorie her v učebním procesu;

— *racionální využití časového fondu studentů jako faktoru všestranného rozvoje osobnosti studentů* — volný čas studentské mládeže, kritéria racionálního využití volného času u studentů denního studia;

— *pracovní uplatnění a společensko-politická činnost absolventů vysokých škol* — styk s absolventy vysokých škol jako závažný faktor při zvyšování kvality přípravy budoucích odborníků, ocenění práce mladých inženýrů v praxi, využití sociologického výzkumu absolventů vysoké školy pro zlepšení kvality výuky na vysoké škole, analýza jednoho z elementů majícího vliv na sociální kariéru absolventů, inženýři-ekonomové v praxi, vysoká škola a problém stabilizace vysokoškolsky vzdělaných kádrů v zemědělství.⁴

V roce 1972 se konal zatím poslední seminář tohoto typu v Kaunasu (bylo rozhodnuto, že od tohoto roku se budou semináře konat jednou za dva roky). Jehož ústředním tématem byl *Vliv vysokoškolského kolektivu na formování osobnosti budoucího vysokoškolsky vzdělaného odborníka*. Tento seminář, jehož referáty vyjdou knižně v nejbližší době, se zabýval:

— adaptací mládeže v podmínkách života na vysoké škole;

— vlivem mezilidských vztahů ve vysokoškolském kolektivu při výchovně vzdělávacím procesu;

— sociální aktivitou studentstva a procesem jeho utváření ve vysokoškolském kolektivu;

— studentskou samosprávou jako faktorem sociálního a duševního růstu osobnosti budoucího vysokoškolsky vzdělaného odborníka;

— cestami a metodami klasifikace kvality přípravy budoucího vysokoškolského odborníka.⁵

Cílem těchto pravidelných seminářů, kde se setkávají pedagogičti a vědeckovýzkumní pracovníci z celého Sovětského svazu, je naznačit některé možné cesty zkvalitnění komunistické výchovy studentů na vysokých školách tak, jak to uložil všem pracovníkům ve školství XXIV. sjezd KSSS

Otázky efektivnosti přípravy vysokoškolských

³ Podrobněji viz *Ličnost studenta* (Sborník materiálů mežrespublikánského teoretického semináře, 25.—27. 6. 1970 v Kaunase). Ministerstvo vyššího i středního speciálního obrazování Litovské SSR, Kaunasskij politéchničeskij institut, Laboratorija sociologických issledovanij, Kaunas 1971.

⁴ Podrobněji viz *Student v učebním procese*

(Sborník materiálů mežrespublikánského teoretického semináře, 15.—17. 7. 1971 v Kaunase). Ministerstvo vyššího i středního speciálního obrazování Litovské SSR, Kaunasskij politéchničeskij institut, Laboratorija sociologických issledovanij, Kaunas 1972.

⁵ Materiály z tohoto semináře jsou dosud v tisku.

ských odborníků se dnes stávají jedním z nejaktuálnějších úkolů, o něž se zajímá celá široká veřejnost, která očekává od vědeckých pracovníků v této oblasti nové vědecké poznatky a praktická doporučení. A uskutečnit tento společenský úkol si kladou za čestný cíl všichni sovětské pracovníci, kteří na těchto vědeckovýzkumných úkolech pracují.

Alena Kunstová

Formování vědeckého světového názoru studentů v procesu studia společenských věd v SSSR

Ve dnech 14.—16. listopadu 1973 uspořádalo ministerstvo pro vysoké a střední školy SSSR spolu s Moskevskou státní universitou M. V. Lomonosova a Problémovou vědeckovýzkumnou laboratoří komunistické výchovy mládeže Vsesvazovou vědecko-metodickou konferenci o formování vědeckého světového názoru studentů v procesu studia společenských věd.

Na plenárním zasedání přednesli referáty akademik F. V. Konstantinov — *Marxismus-leninismus jako základ formování vědeckého světového názoru*, profesor A. P. Šeptulin — *Význam výuky společenských věd při formování vědeckého světového názoru*, tajemník stranického výboru MSU V. A. Protopopov — *Stranické řízení ideologické výchovy studentů*, tajemník ÚV VLKSM V. A. Zitičev — *Úloha komsomolských organizací při formování marxisticko-leninského světového názoru mládeže* a profesor O. V. Larmin — *Formování vědeckého světového názoru — základní články v soustavě komunistické výchovy studentů*.

Pak bylo na zasedáních sekcí předneseno asi 150 referátů a sdělení. Činnost první sekce byla věnována obecným otázkám formování vědeckého světového názoru studentů. Účastníci zasedání sekce ve svých referátech a vědeckých sděleních všestranně prozkoumali pojem a strukturu vědeckého světového názoru a jeho základní prvky při formování harmonicky vychované osobnosti. Řada příspěvků byla věnována procesu formování vědeckého světového názoru a analyzovala faktory, které tento proces ovlivňují.

Druhá sekce se zabývala vzájemným působením a úlohou společenských věd v procesu formování vědeckého světového názoru. Účastníci konference ve svých vystoupeních provedli analýzu funkce různých společenských věd v tomto procesu, poukazovali na to, že je třeba, aby se vzájemně přesně doplňovaly, hovořili o výsledcích sociologických průzkumů vlivu společenských věd na formování vědeckého světového názoru studentů. Velkou pozornost věnovali také problémům společenské a politické praxe studentů.

Třetí sekce ve své práci věnovala hlavní pozornost analýze otázek metodiky formování marxisticko-leninského světového názoru studentů. K základním tématům patřily otázky metod rozvoje tvůrčího myšlení studentů a způsob jeho aktivizace, zvyšování sociální

aktivity studentů, využívání různých forem mimoškolní činnosti k vytváření ideového přesvědčení studentské mládeže. Hovořilo se o tom, že je nutno vychovat v studentech návyky a schopnosti pro agitační a propagandistickou činnost.

Práce čtvrté sekce byla věnována problému formování vědeckého světového názoru studentů v ideologickém boji s antikomunismem. Referáty a sdělení provedly analýzu zvláštností soudobého ideologického boje z hlediska marxismu-leninismu, transformací, jimiž prošel antikomunismus v důsledku hlubokých sociálních přeměn, úspěšného uskutečnění mírového programu, upevnění socialistického společenství a růstu jeho ekonomické síly. Účastníci konference ve svých vystoupeních odhalili základní směry soudobého antikomunismu, například „pravý“ a „levý“ revizionismus, maoismus, sionismus, levý radikální a pravicev socialistický antikomunismus, klerikální antikomunismus a soudobý reformismus. Velká pozornost byla věnována kritice takových koncepcí, jako je koncepce „sebeizolace“ a „agresivity“ mládeže, „nezúčastněnosti“ mládeže, teorie „konfliktu generací“ a „duchovní kultury mládeže“. Jednání zdůraznilo obrovský význam historické a filosofické kritiky ideologie antikomunismu, kriticky analyzovalo teorii a praxi využívání hromadných sdělovacích prostředků jako nástroje ideologického působení antikomunistické propagandy na mládež. Všichni účastníci ve svých vystoupeních zdůrazňovali velký význam zásady stranickosti při kritické analýze buržoazních koncepcí problematiky mládeže a uvedli, že nejdůležitějšími podmínkami komunistické výchovy studentů v duchu nesmiřitelnosti s ideologií nepřátelskou marxismu-leninismu jsou tyto leninské zásady ideologického boje: odhalení třídního obsahu a gnoseologických kořenů různých teorií, tezí a koncepcí; konkrétní dialektický přístup k otázkám ideologického boje; neustálé spojování boje proti ideologii imperialismu s bojem proti oportunismu všeho druhu.

Podle názoru účastníků bylo jednání konference — vzhledem k závažnosti problematiky — významnou událostí ve vědeckém životě.

J. V. Voroncov - V. A. Mansurov

Rozvoj sociologie mládeže v některých socialistických zemích

Dynamický proces vývoje socialistické společnosti, který klade zvýšené nároky na výchovu mladé generace, se projevuje i v práci vědeckovýzkumných institucí orientujících se na otázky mládeže. Charakteristické rysy sociologické produkce v jednotlivých socialistických státech v této oblasti je možno shodně shrnout do následujících bodů:

- a) Těsná spolupráce vědeckovýzkumných pracovišť se stranickými, státními a mládežnickými organizacemi.